זאָלן זיי זיך ניט אָפּשליסן אין די אייגענע פיר איילן, נאָר טאָן מיט וועלט.

און בזכות פון דער הנהגה פון ניט זיך באַגרענעצט בלויז אין איין קו, נאָר התכללות פון בידע קעגנגעזעצטע קוים, וועט דער אויבערשטער אונז אַרויסנעמען פון מיצר הגלות — וואָס אַלע גלות׳ן ווערן אָנגערופן מצרים[56], מלשון מיצר וגבול — און אונז ברענגען „אל ארץ טובה ורחבה״, דורך משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחת ש״פ וארא, ר״ח שבט, תשכ״ב)

בא

א. ווען משה רבינו האָט איבערגעגעבן צו פרעה די רייד פון דעם אויבערשטן, אַז ער וועט ברענגען אויף מצרים די מכת בכורות, האָט ער אויך אָנגעגעבן די צייט ווען די מכה וועט קומען, בחצות — אין מיטן דער נאַכט; (נאָר צוליב דעם וואָס די אצטגניני (שטערן־זעער) פּרעה קענען אַ טעות האָבן אין דער פּינקטלעכקייט פון דער צייט, האָט משה רבינו געזאָגט[1] „כחצות הלילה וגו׳ ״, אַז דאָס וועט פּאַסירן אַרום האַלבע נאַכט).

איז ניט פאַרשטאַנדיק: צוליב וואָס האָט מען בכלל געדאַרפט אָנגעבן פרעה׳ן די צייט ווען מכת בכורות וועט זיך אָנהויבן? ער האָט דאָך געקענט זאָגן סתם — ווי ביי די אַנדערע מכות — אַז דער אויבערשטער וועט ברענגען די מכה אויף מצרים, ניט אָנגעבנדיק דערביי די צייט. זעט מען דערפון, אַז מכת בכורות האָט אַ ספּעציעלע שייכות מיטן זמן פון חצות הלילה, אויף אַזויפיל, אַז בכדי צו איבערגעבן פרעה׳ן וועגן אָט־דער מכה האָט מען דערביי געמוזט אָנגעבן דעם זמן (מער ניט צוליב „שמא יטעו אצטגניני פרעה״, האָט משה געזאָגט „כחצות הלילה וגו׳ ״).

נאָך געפינען מיר ביי מכת בכורות, אַנדערש ווי ביי די אַלע אַנדערע מכות, א) ביי דער מכה האָבן די אידן געדאַרפט מאַכן אַ באַזונדערן צייכן אויף זייערע הייזער — דעם דם מילה און דם פון קרבן פסח[2] „על שתי המזוזות ועל המשקוף״ — בכדי די מכה וואָס וועט קומען אויף די מצריים זאָל ניט שאַטן די אידן. ב) דער אויבערשטער האָט אָנגעזאָגט[3]: „ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר״, אַז די גאַנצע נאַכט זאָלן די אידן ניט אַרויסגיין פון זייערע הייזער, וואָרום „מאחר שניתנה רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים״[4]), ווייבאַלד אַז ס׳איז געגעבן געוואָרן רשות צום משחית, מאַכט ער ניט קיין אונטערשייד צווישן אַ צדיק און אַ

---

1) ברכות ד, א. הובא ברש״י שמות יא, ד.

56) ויק״ר פי״ג, ה.

2) פדר״א פכ״ט. ת״י שמות יב, יג. זח״ב לה, ב.

3) שמות יב, כב.

4) מכילתא שם. ב״ק ס, סע״א. הובא ברש״י שמות שם. וראה שו״ע רבינו הזקן הל׳ שמירת גו״נ סו״ס יג.

רשעֿ, און אויך אידן האָבן געקענט געטראָפן ווערן פון דער מכה.

ולכאורה: אויך פון די אַנדערע מכות האָבן די אידן ניט געליטן. די מכות זיינען געווען נאָר פאַר די מצריים. איז דאָך אויך ביי די איבע־ריקע מכות געווען ניתנה רשות למשחית, און פונדעסטוועגן האָבן די אידן ניט געדאַרפט האָבן קיין ספע־ציעלע באַוואָרענישן צו באַשיצן זיי פון משחית — פאַרוואָס דוקא ביי מכת בכורות האָבן די אידן דאָס יאָ געדאַרפט האָבן? און אין וואָס באַ־שטייט דער חילוק און נויטיקייט פון די צוויי זאַכן: א) לא תצאו גו׳. ב) דער צייכן פון דם מילה ופסח.

ב. דער חילוק צווישן מכת בכורות און די איבעריקע מכות איז:

די אַנדערע מכות זיינען ניט געווען אין אַזאַ אופן וואָס קען הייסן „ניתנה רשות למשחית". אַפילו די מכות וואָס האָבן אַנגערירט ניט בלויז ממונם של מצרים נאָר אויך זייער לעבן — ווי למשל ערוב — איז דאָך אָבער דער משחית געווען באַגרעניצט אין דער השחתה, עס האָט זיך דורכ־געפירט דורך אַ באַשטימטע באַג־רעניצטע[5] זאַך (צפרדע, כנים א.א.וו.). ער האָט געהאַט רשות צו מזיק זיין אָדער הרג'ענען די מצריים נאָר אויף דעם וועג פון דער באַטרעפנדער מכה[6]. דערפאַר איז דאָס ניט „ניתנה רשות למשחית". דאַקעגן ביי מכת בכורות האָט מען אים געגעבן רשות — מען געפינט ניט קיינע הגבלות אין דעם אופן ווי צו טויטן די בכורי מצרים. און וויבאַלד אַז „ניתנה רשות למשחית", האָבן די אידן געדאַרפט אַ באַוואָרעניש, בכדי ער זאָל ניט מזיק זיין אויך אידן.

אַ טיפערער חילוק איז: די מטרה פון די מכות איז בעיקר ניט געווען צו שלאָגן די מצריים, נאָר בכדי מען זאָל וויסן „כי אני הוי'", ווי עס שטייט אויך בפירוש ביי איניקע פון די מכות[7]: „בזאת תדע וגו׳", „למען תדע וגו׳", „בעבור תדע וגו׳". דער־ריבער האָט מען דאָס ניט געדאַרפט פאַר די אידן, ווייל אידן האָבן שוין אָן דעם געהאַט די ידיעה אין אלקות[8]. און אין דעם גופא איז מחולק מכת בכורות פון די גאַנצע מכות: באַ זיי איז דער געשלאָגענער אַליין ניט נאבד געוואָרן לגמרי און אויך ער עצמו האָט געהאַט די תועלת פון דער ידיעה. ביי מכת בכורות אָבער איז געווען ומת כל בכור גו׳. די מטרה פון מכת בכורות איז געווען אויך צו טויטן די בכורי מצרים, צו מאבד זיין זיי לגמרי — און ניט בכדי זיי בעצמם זאָלן דורך דעם וויסן „כי אני הוי'". דערפאַר האָט מען דאָ געדאַרפט באַוואָרענען אַ מעגליכע טענה פון מדת הדין: „מה נשתנו אלו מאלו", מיט וואָס זיינען — בנוגע צו דעם עונש (ניט בנוגע דער ידיעה) — די אידן אַנדערש פון די בכורי מצרים, ווייל אויך די אידן אין מצרים זיינען געווען פאַרזונקען אין קליפה[9], „אלו עובדי ע"ז וכו׳"[10]; און דע־

5) גם מכת דבר — הייתה מוגבלת ביותר, כי לא הייתה אלא במקנה ורק בחמשת מינים (זח"ב לא, ב).

6) כמש"נ (שמות ט, לא־לב): והשעורה נכתה כי השעורה אביב גו׳ לא נוכו כי אפילות הנה.

7) שמות ז, יז. ח, יח. ט, יד.

8) ראה תו"א וארא (נז, א). תו"ח שם.

9) ראה ז"ח ר"פ יתרו.

10) ילקוט ראובני שמות יד, כז. זח"ב קע, ב.

ריבער איז געווען אַן אָרט, אַז דער שליח פון מדת הדין, דער משחית, זאָל ניט לאָזן אונטערשיידן צווישן די מצרים און אידן.

(הגם ס'שטייט[11]: „ועברתי וגו' והכיתי כל בכור וגו' אעשה שפטים אני הוי'" — און די חז"ל[12]) לערנען דערפון אַרויס: „אני ולא מלאך וכו' אני הוא ולא אחר", אַז די מכת בכורות האָט דער אויבערשטער אַליין גע־בראַכט אויף מצרים, פונדעסטוועגן, איז דער משחית אויך געווען דערביי און געקאָנט מקטרג זיין[13]), און צוליב דעם האָבן געדאַרפט זיין די באַ־וואָרענישן, אַז דער משחית זאָל ניט האָבן קיין צוטריט).

אין דעם איז געווען צוויי ענינים: א) בכלל אין ארץ מצרים איז געווען „ניתנה רשות", אַן הגבלות — העלפט ניט קיין אות, ווייל אינו מבחין כו' אַלע גלייך — איז די עצה נאָר לא תצאו גו'. ב) אין די הייזער פון די אידן, וואָס ביי דעם איז געווען אַ הגבלה[14]) „ופסחתי עליכם", איך וועל איבערשפרינגען איבער אייך — איז דאָך ניטאָ דער רשות למשחית — במילא קען זיין הבחנה, אַן אונטער־שיד צווישן אידן און מצרים. און דער אונטערשיד איז פאַרבונדן מיט דעם אות.

ג. עס איז אָבער נאָך אַלץ ניט מובן: וויבאַלד אַז די טענה פון מדת הדין, „מה נשתנו אלו מאלו", האָט געהאַט אַן אָרט, איז ווי אַזוי האָט דער „אות" געקענט באַשיצן די אידן פון דער טענה און פון איר תוצאה — מכת בכורות? דער ענטפער אויף דעם איז, אַז מכת בכורות איז געקו־מען פון אַזאַ מדריגה אין אלקות — „הקב"ה בכבודו ובעצמו" — וואָס איז אינגאַנצן העכער פון השתלשלות, למעלה פון מדת הדין און במילא איז דאַמאָלסט לגמרי קיין אָרט ניטאָ פאַר טענות פון מדת הדין. טענות פון שכל קענען תופס מקום זיין אין די מדריגות פון סדר השתלשלות וואָס זיי זיינען געמאָסטן און באַגרענעצט. אָבער העכער פון סדר השתלשלות, וואָס איז געווען בשעת מכת בכורות, איז דאָרט ניט שייך קיין שכל'דיקע טענות.

און דאָס איז דער ביאור אויף דעם וואָס מכת בכורות איז געווען בחצות הלילה דוקא, ווייל פונקט אין דער רגע פון חצות הלילה איז מאיר דער אור שלמעלה מהשתלשלות, וואָס דער־פאַר קען די רגע מחבר זיין דיביידע האַלבע נעכט — חסד און גבורה. די ערשטע האַלבע נאַכט איז דער זמן פון מדת הגבורה, וואָס דערפאַר זעען מיר, אַז דאַן ווערט וואָס ווייטער אַלץ פינסטערער; די צווייטע האַלבע נאַכט איז מאיר מדת החסד, און דעריבער הויבט דאַן אַן ווערן אַלץ ליכטיקער און ליכטיקער — און די רגע פון חצות פאַראייניקט ביידע קעגנזאַצן פון חסד און גבורה, ווייל אין איר איז מאיר דער אור וואָס איז העכער פון השתלשלות. וכידוע, אַז דער וואָס איז מחבר צוויי ענינים הפכים מוז ער אַליין זיין העכער פון ביידע הגבלות[15]).

11) שמות יב, יב.

12) ספרי דברים כו, ח. וראה „הגדה של פסח עם לקוטי מנהגים וטעמים" (הוצאת קה"ת) ע' כה.

13) זח"ב מא, סע"א. זח"ג קמט, א.

14) שמות יב, יג.

15) ראה בכ"ז אוה"ת לך ד"ה ויחלק עליהם פ"ה ואילך (ער, א) ובהשמטות שם (כרך ב' תכג, ב ואילך).

דאָס מיינט, אַז ביי מכת בכורות האָט מאיר געווען די עצמיות׳דיקע אהבה פון דעם אויבערשטן צו אידן, אַזאַ אַהבה וואָס איז העכער פון אַלע טעמים און אַלע חשבונות. און מצד דער אַהבה עצמית, איז אַפילו ווען שכל פרעגט „מה נשתנו אלו מאלו״, „הלוא אח עשו ליעקב״ [16]) — זיי זיינען דאָך ביידע גלייך — זאָגט אָבער דער אויבערשטער: „ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי״, ער האָט ליב אידן — ווייל זיי זיינען זיינע קינדער, „בנים אתם לה׳ אלקיכם״ [17]), און די אהבה פון אַ פאָטער צו קינדער איז אַן עצמיות׳דיקע אהבה וואָס קען ניט אָפּגעפרעגט און ניט אָנגערירט ווערן פון קיין שום שכל׳דיקן טעם און טענה.

דערפאַר האָט משה רבינו געדאַרפט דערמאָנען פאַר פרעה׳ן די צייט ווען מכת בכורות וועט קומען, „כחצות הלילה״, צו מרמז זיין אַז דאָס וועט זיין אַ גילוי פון למעלה מהשתלשלות. וואָרום אַן דעם רמז אויף דעם העכערן אור וואָלט פרעה והרטומיו ניט גע־קענט גלויבן, אַז אַ מכה, וואָס איר מטרה איז צו מאבד זיין קליפה, און אין דער צייט וואָס „ניתנה רשות למשחית״, זאָל ניט אָנרירן די אידן, כאָטש „לא נשתנו אלו מאלו״. צוליב דעם האָט משה רבינו געזאָגט „כחצות הלילה״, אַן אור — העכער פון השתלשלות.

ד. עס האָט אָבער געמוזט זיין אַז אידן זאָלן האָבן אַן אות. דער ביאור אין דעם:

אַלע ג־טלעכע המשכות וואָס קומען מלמעלה ווערן נמשך נאָר דורך דער עבודה פון אידן דאָ למטה. אויך די גילוים פון למעלה מהשתלשלות, ביז דער אהבה עצמית פון דעם אוי־בערשטן צו אידן, מוז מען דערצו האָבן עבודה — הגם אַז זייענדיק אַן עצמיות׳דיקע אהבה, איז זי דאָך אַלע מאָל גאַנץ, פונדעסטוועגן פאָדערט זיך עבודה למטה בכדי די אהבה זאָל זיין בגילוי (און זאָל נתקבל ווערן בפני־מיות) למטה. אָבער, די עבודה מוז זיין ענלעך צו דער המשכה — אַן עבודה העכער פון טעם ודעת, ד. ה. העכער פון השתלשלות כחות פנימיים ביי דעם אידן.

דערפאַר איז אויך דער צייכן אויף די אידישע הייזער אין דער נאַכט פון מכת בכורות באַשטאַנען — דם מילה און דם פסח, ווייל זיי האָבן אויס־געדריקט דעם פאַרבונד פון אידן מיט דעם אויבערשטן אין אַן אופן פון למעלה מטעם ודעת: דער כריתת ברית פון אַ אידן מיט דעם אויבערשטן דורך מצות מילה איז אַ פאַרבונד וואָס איז העכער פון שכל (ווי מיר זעען עס פון דעם וואָס די מצוה איז צו מל זיין אַ אידיש קינד צו אַכט טעג ווען ער איז נאָך לגמרי ניט קיין בר־שכל) [18]); אַזוי איז אויך די מצוה פון קרבן פסח געווען דעמאָלט אין אַן אופן פון מסירת נפש, העכער פאַר טעם ודעת, ווייל די שעפּסן פאַר דעם קרבן פסח זיינען געווען „תועבת מצרים״, די עבודה זרה פון מצרים, און די אידן האָבן גענומען דעם שעפּס, אים געהאַלטן פיר טעג פאַר די אויגן פון די מצריים, און געזאָגט אָפן אַז זיי גייען אים שחט׳ן און מקריב זיין פאַר דעם אויבערשטן. איז דאָך

---

16) מלאכי א, ב־ג.

17) דברים יד, א.

18) ראה לקוטי שיחות ח״א ס׳ תולדות.

דאָס אַן עבודה פון מסירת נפש בפועל.

און די עבודה פון מסירת נפש בגילוי, למעלה מטעם ודעת פון אידן, האָט אויך מלמעלה אַרויסגערופן בגי־לוי די אַהבה עצמית למעלה מטעם ודעת, וואָס דאָס איז דער גילוי פון חצות הלילה.

ה. דערמיט וועט מען אויך פאַר־שטיין די שייכות פון די מאמרי חז״ל בנוגע דעם זכות אין וועלכן אידן זיינען אויסגעלייזט געוואָרן פון מצ־רים. אַמאָל זאָגן חז״ל[19]: „בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים", אַז די גאולה איז געווען אין זכות פון דער אמונה פון אידן אין בשורת הגאולה („ויאמן העם וישמעו כי פקד ה'"[20]), און אַמאָל זאָגן חז״ל[21] אַז זיי זיינען נגאל געוואָרן בזכות די צוויי דמים, דם פסח און דם מילה, („בדמיך חיי וגו'"[22]). ווייל די ביידע ענינים, סיי אמונה און סיי די דמים פון פסח און מילה, זיינען העכער פון טעם ודעת.

אמונה בכלל איז העכער פאַר שכל און בפרט די אמונה פון אידן אין דער גאולה זייענדיק אין גלות מצרים. על פי טבע איז געווען אוממעגלעך אַז די אידן זאָלן קענען באַפרייט ווערן פון מצרים, וואָרום „לא הי' עבד יכול לברוח ממצרים"[23]) — אַפילו איין קנעכט האָט פון דאָרט ניט גע־קענט אַנטלויפן — און מכל־שכן ששים רבוא. דערצו איז גרינג צו פאָרשטעלן זיך ווי די אידן זיינען דאַן געווען צעבראָכן פון קושי הגלות והשעבוד בכלל, און גאָר באַזונדער די צעבראָכנקייט און יסורים פון גזי־רת פרעה אויף די קליינע קינדער (וואָס די טבע בני אדם איז צו מוותר זיין אויף אַלץ, אַבי עס זאָל ח״ו ניט שאַטן זייערע קינדער און ספּעציעל קליינע קינדער). און ניט קוקנדיק אויף זייער גרויסער צעבראָכנקייט, און זייער שטרענגער אָפּגעשלאָסנקייט אין שווערן גלות פון מצרים, האָבן די אידן געגלויבט מיט אַן אמונה פשוטה אין דער בשורת הגאולה פון משה רבינו, אַז דער אויבערשטער וועט זיי באַפרייען און אַרויסנעמען פון גלות.

האָט די אמונה פשוטה וואָס איז למעלה מטעם ודעת אַרויסגערופן אויך למעלה די אַהבה עצמית וואָס העכער פון טעם ודעת, הגם על פי שכל האָט געקענט זיין אַ טענה: „מה נשתנו אלו מאלו". אָבער, כנ״ל, בכדי אַז די אַהבה עצמית, פון למעלה מהשתלשלות, זאָל אַראָפּקומען און ווירקן דורך סדר השתלשלות, ביז עס זאָל פון איר קענען זיין בפועל ממש למטה גאולת ישראל, האָט אויך ביי די אידן זייער עצמיות׳דיקער פאַרבונד מיט דעם אויבערשטן גע־דאַרפט אַראָפּקומען בגילוי און ווירקן אויף זייערע כחות פנימיים ביז אין אַן ענין של פועל. און דאָס האָבן די אידן געטאָן דורך זייער עבודה אין מצות פסח און מצות מילה — דער פאַרבונד פון למעלה מן השכל דורכ־געפירט אין עשי׳ בפועל.

ו. אויפן פסוק „ויהי בחצי הלילה" ברענגט די מכילתא צוויי דעות: א) „יוצרו חלקו" (דער באַשעפער האָט

---

19) מכילתא שמות יד, לא.

20) שמות ד, לא.

21) פדר״א פכ״ט. מכילתא שמות יב, ו. הובא ברש״י שם.

22) יחזקאל טז, ו.

23) מכילתא שמות יח, יא. הובא ברש״י שם, ט.

די נאַכט צעטיילט); ב) „יודע עתותיו ושעותיו הוא חלקו" (דער וואָס ווייסט זיינע צייטן און זיינע שעות האָט צעטיילט די נאַכט). און דער רדב"ז איז מבאר[24]) דעם אונטערשייד פון די ביידע דעות: לויט דער ערשטער דעה האָט דער אויבערשטער, וואָס ער איז דער באַשעפער פון דער נאַכט, אָפּגעשטעלט אויף אַ קורצע ווייַלע דעם גלגל (דעם אַרומקרייז פון צבא השמים), מבטל געווען דעם ענין פון זמן, און דאָס האָט אָפּגעטיילט, אויף אַ קענטיקן אופן, די ערשטע האַלבע נאַכט פון דער צווייטער; לויט דער צווייטער דעה האָט מען דאָ קיין נס ניט געדאַרפט, נאָר דער אויבערשטער, וואָס ער איז „יודע עתותיו ושעותיו", האָט ער מצמצם און מכוון געווען צו דער גענויער האַלבער נאַכט — הגם אַז אַ מענטש קען עס ניט באַווייזן — און אין אָט־דעם פּינקט־לעכן מאָמענט האָט ער געשלאָגן די בכורי מצרים. וואָס איז דער חילוק בפנימיות פון די צווי דעות? ובי־חוד: צוליב וואָס האָט מען גע־דאַרפט דעם נס פון יוצרו חלקו?

ז. דער ביאור פון די ביידע דעות:

דאָס איז געוויס, אַז די המשכה אין דער צייט פון מכת בכורות איז געקומען פון אַן אָרט וואָס איז הע־כער פון השתלשלות, ווי פריער גע־רעדט באריכות. די דעות טיילן זיך אָבער פאַנאַנדער, אין וואָס פאַר אַן אופן איז די המשכה אַראָפּגעקומען למטה. לויט דער דעה אַז „יוצרו חלקו", איז אויך למטה די המשכה געווען בגילוי אין אַן אופן פון למע־לה מן הטבע און למעלה מן הזמן, ווייל טבע און זמן זיינען ניט קיין כלים צו אַזאַ אור שלמעלה מהש־תלשלות, האָט דעריבער דער אויי־בערשטער אָפּגעשטעלט דעם גלגל, מבטל געווען זמן און טבע. לויט דער צווייטער דעה, איז עס ניט געווען קיין ביטול הטבע, נאָר די המשכה פון למעלה מהשתלשלות איז נמשך און נתגלה געוואָרן אין די לבושים פון טבע (על דרך ווי ס'איז געווען ביי דעם נס פון פורים). און אין דעם צווייטן אופן איז פאַראַן אַ באַזונדער מעלה, וואָס טבע גופא איז דערהויבן געוואָרן — טבע איז געוואָרן אַ כלי צו למעלה מן הטבע.

וויבאַלד אַז „אלו ואלו דברי אל־קים חיים", זיינען אין דעם גילוי פון חצי הלילה געווען ביידע מעלות (נאָך העכער ווי אין נס פון פורים): דער אור שלמעלה מהשתלשלות האָט זיך אַנגעטאָן אין טבע אין אַ פּני־מיות („יודע עתותיו ושעותיו"), דער אור האָט אָבער אויך מאיר גע־ווען דורך טבע בגילוי (יוצרו חלקו).

דער טעם דערפון איז: מכת בכו־רות, די לעצטע מכה, איז געווען דער אַנהויב פון יציאת מצרים. וואָס דער תכלית פון יציאת מצרים איז מתן תורה, ווי עס שטייט[25]): „בהו־ציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", און דער ענין פון מתן תורה איז דאָך צו מחבר זיין מעלה און מטה[26]), דער חיבור פון אלקות שלמעלה מהטבע מיט טבע, דעריבער איז אויך בשעת מכת בכורות געווען דער גלוי'דיקער חיבור פון מעלה מיט מטה דורך

24) שו"ת רדב"ז ח"א סי' תתי"ד.

25) שמות ג, יב.

26) ראה שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא יס. וראה לעיל ע' 758 וע' 776.

בײדע ענינים צוזאַמען — „יוצרו" און „יודע עתותיו ושעותיו".

וואָס דאָס האָט מען אויך געזען בײ יציאת מצרים בכלל: אויך נאָך דער גאולה פון מצרים איז דאָס לאַנד מצרים ניט בטל געוואָרן, זי איז פאַרבליבן אַ מלוכה אויך שפּעטער. און פונדעסטוועגן, אין דער זעלבער צײט ווען מצרים איז געווען בתקפה און „לא הי' עבד יכול לברוח ממצרים", זײנען אַרויסגעגאַנגען ששים רבוא, אויסער פרויען און קינדער — און דאָס איז געווען „ביד רמה".

ח. ווי געזאָגט פריער, איז דער גילוי שלמעלה מהשתלשלות בשעת יציאת מצרים געקומען דורך דם מילה און דם פסח. וויבאַלד אַז אין דעם גילוי פון חצות איז געווען בגלוי די התכללות פון מעלה מיט מטה, מוז מען זאָגן, אַז אויך די עבודה פון אמונה און מסירת נפש למעלה מטעם ודעת דורך דם מילה ודם פסח איז געווען אין אַזאַ אופן, וואָס האָט דורכגענומען אויך די כחות פנימיים, ביז צו די גאָר נידעריקסטע ענינים[27], וואָס דעריבער האָט עס אויך למעלה גע'פועל'ט, אַז דער גילוי שלמעלה מהשתלשלות האָט דורכגענומען אויך די לבושי הטבע.

די עבודה פון ברית מילה, ווי שוין גערעדט באריכות[28], איז צו דורכנעמען דעם בשר הגשמי ביז „יסוד סיומא דגופא"[29] און דעם בשר הגשמי פאַרבינדן כביכול מיט דעם אויבערשטן אין אַ „ברית עולם", למעלה מטעם ודעת. נאָך מערער איז געווען קענטיק דער פאַרבונד שלמעלה מטעם ודעת מיט גאָר נידעריק — אין דער עבודה פון דם פסח: מ'האָט גענומען אַ שה, אַ זאַך וואָס איז דרויסן אַפילו פון דעם גוף האדם, — „סיומא דגופא" איז נאָך אַלץ אַ טײל פון מענטשן, אָבער שה איז אַ זאַך וואָס געהערט צו חלקו בעולם — און נאָך נידעריקער — דעם שה האָבן די מצריים געמאַכט פאַר זײער עבודה זרה, און אויך דאָס האָבן די אידן געמאַכט פאַר אַ כלי צו דער מסירת נפש שלמעלה מטעם ודעת.

וואָס דאָס איז אויך וואָס מיר זעען, אַז קרבן פסח איז אַנדערש פון אַלע אַנדערע קרבנות[30] דערמיט, וואָס „שלא בא מתחילתו אלא לאכילה". אַלע קרבנות איז מצות אכילה בײ זײ אַ מצוה נוספת צום עיקר הקרבן. אָבער בײ קרבן פסח איז דער גאַנצער קרבן צוליב אַכילת הפסח. דאָס איז דער ענין פון קרבן פסח, אַז אין עניני אכילה, וואָס אין זײ איז דער אָדם שוה לבהמה[31], זאָל זיך אויסדריקן די אמונה ומסירת נפש שלמעלה מטעם ודעת.

27) כן הוא גם כללות מצות אלו, כי ב' מצות אלו — מילה ופסח — והם מהמצות שנתנו קודם מתן תורה, שאז הי' העולם מזוהם (ראה שבת קמו, א. זח"א נב, ב), שלכן הי' אז הגזירה שתחתונים לא יעלו למעלה (שמו"ר פי"ב, ג) ולא הי' אפשר שתורה ומצות יתלבשו בגשמיות העולם, וקודם יצ"מ ומ"ת הוצרך לברר כמה פרטים מהעולם כמו שהוא בזוהמתו עדיין, וזה הי' נתינת כח להפסק וביטול הזוהמא בשעת מ"ת (משיחת ר"ח כסלו תשי"ב).

28) ראה לעיל ע' 834.

29) הקדמת ת"ז (יז, א).

30) פסחים עו, ב.

31) חגיגה טז, א.

ט. מ'האט שוין גערעדט כמה פעמים [32]), אַז אמיתית ענין החרות איז, אַז ניט נאָר די נשמה זאָל זיין פריי פון די הגבלות פון גוף און נפש הבהמית, נאָר עס דאַרפן אויך באַפרייט ווערן דער גוף און נפש הבהמית, און אויך חלקו בעולם, פון די ענינים וואָס פאַרשטעלן אויף אלקות — אויך אין זיי זאָל זיך דערהערן דער גילוי הנשמה.

און די הכנה צום אמת'ן חירות — פון דער נשמה, גוף ונפש הבה־מית און חלקו בעולם — איז געווען גילוי האמונה (גילוי הנשמה), וואָס האָט זיך אויסגעדריקט ביז אין מילה (יסוד סיומא דגופא), און אויך אין שה, דבר שחוץ ממנו (חלקו בעו־לם) [33]).

און וויבאַלד אַז דער כח אויף אָראָפּקומען זייער נידעריק נעמט זיך פון זייער הויך, איז דערפון פאַר־שטאַנדיק, אַז ווי הויך ס'איז דער כוח פון מילה וואָס פועל'ט און איז מגלה אלקות אויך אין בשר הגשמי ביז „יסוד סיומא דגופא" — איז דער כוח פון קרבן פסח, נאָך הע־כער — דערמיט, וואָס ער איז ממשיך אלקות אויך אין דעם דרויסן פון מענטשן, אין חלקו בעולם. און דוקא דורך דעם פירט זיך אויס אמיתית ענין החירות, און ווי שוין גערעדט [34]), אַז כל־זמן דער „רכוש גדול", חלקו בעולם, איז נאָך ניט אַרויס פון מצרים, פעלט עס אין דער שלי־מות פון חירות.

און דערפאַר געפינען מיר, אַז דם מילה איז געווען אַ הכנה, אַ צו־גרייטונג צו דם פסח, ווי עס ווערט דערציילט אין מדרש [35]), אַז בשעת אידן האָבן געוואָלט עסן דעם קרבן פסח און משה האָט זיי געזאָגט אַז זיי מוזן זיך פריער מל זיין, האָבן זיך די אידן דאַן מל געווען. וואָס אַ הכנה איז דאָך קלענער ווי די

32) ראה ג"כ מכתב לחג הפסח תשכ"ב ובהמצוין שם (נדפס בהגש"פ (קה"ת) ע' תקצד).

33) אין לזה סתירה מהמבואר בתניא פל"א, „שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתן עד מ"ת", שלכן היתה היציאה ממצרים בדרך בריחה, כי אף שהי' אז החירות גם בנוגע לבירור הגוף ונה"ב (כמבואר בת"ז תנ"ו ובזו"ח ר"פ יתרו), מ"מ להיות שהבירור בליל פסח נעשה, בעיקר, מצד הגילוי שלמעלה, ומצד עצמם לא היו מוכנים לזה (ועבודתם במילה ופסח לא היתה בעיקרה אלא לעורר את הגילוי שלמעלה, כי העולם הי' אז בזוהמתו עדיין, ובמילא המצות אז היו באופן אחר (— שלכן אין למדין מלפני מ"ת — ירושי' מוע"ק פ"ג ה"ה. יומא כח, ב. שדי חמד כללים בערכו ובפאת השדה. אנציקלופדי' תלמודית בערכו. וראה לעיל הערה 27)), לכן ביטול הרע שבנה"ב הי' רק בחיצוניות ובגלוי, ובפנימיות ובהעלם נשאר עדיין הרע בתקפו. וביטול הרע (בחיצוניות) מצד הגילוי שלמעלה, הי' ההתחלה ונתינת כח לבטל הרע (בפנימיות) בדרך עבודה מלמטלמ"ע בימי הספירה, ואז בשעת מ"ת (אחרי גמר העבודה דספירה) פסקה זוהמתן, גם זו שבפנימיות ושבהעלם (משיחת ליל ב' דחג הפסח תש"כ).

34) ראה לעיל פ' ויגש. ועפ"ז יש לבאר מה שמפסח מצרים למדו רז"ל (פסחים צו, א) שקרבן תמיד טעון ביקור (ד' ימים קודם שחיטה) — כי ביקור הקרבנות (שכללותם הוא קרבן תמיד), קירוב האדם לאלקות, שיהי' בתמימות בלי שום מום, בא ע"י בירור חלקו בעולם (פסח), וכאשר אינו ממלא את תפקידו בבירור חלקו בעולם, גם כשמברר את כל כחות נפשו עד לכחות היותר תחתונים (מילה), אפשר שעצם נשמתו נמצאת בגלות עדיין, כמבואר לעיל פ' ויגש, ולא בקירוב לאלקות.

35) לקח טוב שמות יב, ו.

זאך צוליב וועלכע מען איז זיך מכין.

י. כימי צאתך מארץ מצרים אר־אנו נפלאות. די גאולה העתידה בקרוב וועט זיין בדומה צו יציאת מצרים. פונקט ווי יציאת מצרים איז גע־קומען בזכות האמונה, וואס איז נת־גלה געווארן און אראפגעקומען אויך אין כחות פנימיים ביז אין כחות היותר תחתונים (מילה), און אויך אין ענינים וואס אויסער דעם מענטשן (פסח) — אזוי וועט אויך די גאולה העתידה קומען בזכות האמונה; אז ניט קוקנדיק אויף דעם גרויסן העלם והסתר פון אונזער גלות וועט מען מעורר זיין די אמונה פשוטה אין ביאת המשיח, אז „הנה זה עומד אחר כתלנו"[36], אז אט־אט קומט ער שוין, ער שטייט שוין הינטער דער וואנט. און די אמונה וועט ניט בלייבן אין אן אופן פון מקיף, נאר זי וועט נתגלה ווערן אין די כחות פנימיים, אנהויבנדיק פון הבנה וה־שגה, מדות, ביז צו ווירקן אויף אלע, אפילו די נידעריקסטע כחות (מילה). און דאס קומט דורך לער־נען חסידות באופן פון הבנה והשגה, חסידות חב"ד[37], וואס זי איז מגלה די אמונה און איז זי ממשיך אויך אין די כחות פנימיים חב"ד, ביז עס ווירקט אויך אויף אלע כחות, לשנות טבע מדותיו. און דאס איז מען ממשיך אויך אין חוצה (פסח), וואס די הפצת המעינות חוצה, וועט ברענגען — כהבטחת מלכא משיחא — דעם „אתי מר", בקרוב ממש.

(מלוקט משיחות אחש"פ תשכ"א ותשכ"ב)

יו"ד שבט

א. ס'איז ידוע די אגרת הקודש פון בעל שם טוב[1], וואו עס ווערט דערציילט וועגן זיין שאלה וואס ער האט געפרעגט משיח'ן: „אימתי קא אתי מר?" ווען וועט משיח קומען? און די תשובה פון משיח'ן: „לכש־יפוצו מעינותיך חוצה", אז ער וועט קומען ווען די קוואלן פון חסידות וועלן פארשפרייט ווערן אין דרויסן.

אלע ענינים זיינען דאך מרומז אין תורה[2]: דער תרגום זאגט אויפן פסוק[3] „ובני ישראל יוצאים ביד רמה", — „בריש גלי". שטייט אין ספרים אז אין דעם ווארט „בריש" איז מרומז דער בעל שם טוב: בריש איז ראשי תיבות „ר' ישראל בן שרה", און אויך „ר' ישראל בעל שם"[4].

אויך שטייט אין ספרים, אז אין דעם ווארט „בריש" איז מרומז דער רשב"י: בריש איז ר"ת „ר' שמעון בן יוחאי"[4]. אויך דער אריז"ל: „ר' יצחק בן שלמה". וואס דורך דער

---

36) שה"ש ב, ט.

1) ראה לעיל ע' 794 הערות *29, 30. ביאור הענין — ראה שיחת שמח"ת תר"צ (לקו"ד ח"ב ע' 572 ואילך).

2) זח"ג רכא, א. וראה ב"ק צב, א.

37) ראה ג"כ לעיל ע' 799, שי"ט כסלו (ר"ה לחסידות חב"ד) הו"ע ברית מילה.

3) שמות יד, ח.

4) הובא בדגל מחנה אפרים במקומו.